

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1944

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 — ΣΤΑΔΙΟΥ — 38
ΑΘΗΝΑΙ

Τό δεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἡ δημοτικὴ ἐν νομοθεσίᾳ.

Πρὶν ἀπὸ λίγας βδομάδες εἶδε τὸ φῶς ἓνα νομικὸ κείμενο — ὁ Νόμος τοῦ Ἐνοικιοστασίου — «μεταγλωττισμένο» ἐπὶ «δημοτικῆ». (Τὰ εἰσαγωγικά ἔχουν, ὅπως θὰ ἴδοῦμε παρακάτω, τὸ λόγον τους). Τὴν πρωτοβουλία τῆς χρήσιμης αὐτῆς ἐργασίας εἶχε ἡ νεοσύστατη ὁμάδα τῶν Δημοτικιστῶν Νομικῶν πού ἀνάθεσε σὲ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ — τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν τῆς ἀναφέρονται στὸ σύντομο προοίμιό τῆς σχετικῆς ἔκδοσης — τὴν ἐργασία τῆς κωδικοποίησης καὶ τῆς ἀπόδοσης ἐπὶ τῆς δημοτικῆς τῶν νόμων γιὰ τὸ ἐνοικιοστάσιο. Μ' ἄς δοῦμε, πρῶτα-πρῶτα, τὸ προοίμιό. Εἶναι, μαθαίνουμε ἀπὸ ἐκεῖ, ἡ πρώτη ἐργασία τῆς ὁμάδας τῶν Δημοτικιστῶν Νομικῶν. «Κρίνοντας — τονίζεται — πὼς ἡ γλωσσικὴ ὑπόθεσις σήμερον ἔχει λιγότερη ἀνάγκη ἀπὸ θεωρητικὴ ἀπολογία καὶ περισσότερη ἀπὸ συστηματικὴ ἐπισημονικὴ ἐφαρμογὴ, φρόντισε καὶ θὰ φροντίσει νὰ παρουσιάσει ἐργασίες νομικοῦ περιεχομένου ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν μας γλῶσσαν· τὸ μέσο αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψιν πού ἐπικράτησε, εἶναι τὸ κυριότερον γιὰ τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ τῆς». Σωστά. Μὰ ὁ πρόλογος προχωρεῖ καὶ μᾶς λέει ἀκόμη πὼς ἡ ἀπόδοσις ἐπὶ τῆς δημοτικῆς νομοθετικῶν κειμένων «θὰ δώσει ἐπὶ τὴν ἐπιστήμονα καὶ ἐπὶ τὸν πρακτικὸν τῆς γλωσσικῆς βῆσιν γιὰ δικὰς τους ἐργασίας ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν μας γλῶσσαν». Θὰ ἤθελα μᾶλλον, νὰ ἔλεγον οἱ νομικοὶ μας ὅτι προσπαθοῦν, μὲ τὸν ἐκδημοτικισμόν τῶν ἀκατανόητων γιὰ τὸ λαὸν νομοθετικῶν κειμένων, νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ καταλαβαίνει τοὺς νόμους πού τὸν δεσμεύουν καὶ τὸν ὑποχρεώνουν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τρέχει στοὺς νομικοὺς γιὰ νὰ τοὺς ἐξηγήσουν, — καὶ αὐτῆ, νομίζω, θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν ἡ κυριώτερη ἐπιδίωξις τῆς ὁμάδας τῶν δημοτικιστῶν νομικῶν, γιατί, ὁμολογῶ, καὶ θὰ τὸ ἐξηγήσω ἀμέσως, ἡ πρώτη τούτη δοκιμὴ τῶν μεταγλωττιστῶν δὲν δίνει διόλου ἐπὶ τὴν ἐπιστήμονα, καὶ ἐπὶ τὸν πρακτικὸν «τῆς γλωσσικῆς βῆσιν γιὰ δικὰς τους ἐργασίας ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν μας γλῶσσαν». Ἡ ὁμάδα, ἐξηγώντας τὸν τρόπον τῆς δουλειᾶς τῆς, μᾶς λέει: «ἐπὶ τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἡ Ὀμάδα προσπαθῆσε νὰ παρουσιάσει ἓνα κείμενον ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν μας γλῶσσαν, καὶ οὐχὶ νὰ κάνην μιὰ ἀπλή μηχανικὴ ἀλλαγὴ ἐπὶ τὰς λέξεις καὶ ἐπὶ τοὺς τύπους τῆς καθαρεύουσας». Μιὰ ἐπιπλοῦσα ἀπλῶς ματιὰ ἐπὶ τὰ ἄρθρα τοῦ νόμου, ὅπως ἀποδόθησαν ἐπὶ τῆς δημοτικῆς, μᾶς πείθει ὅτι οἱ μεταγλωττιστῆς δὲν ξεπέρασαν ἀληθινὰ καὶ οὐσιαστικὰ τὴν μηχανικὴ ἀλλαγὴ ἐπὶ τὰς λέξεις καὶ ἐπὶ τοὺς

τύπους τῆς καθαρεύουσας, ἢ μᾶλλον, ἄλλοῦ τὴν ξεπέρασαν μὲ ἀρκετὴ τόλμη καὶ ἄλλοῦ φοβήθησαν ὑπερβολικὰ τὸ πῆδημα. Βλέπω ἐπὶ τὴν σελ. 7 τῆς φράσης: «Σὲ περίπτωσιν πού θὰ διαλυθῆι ὁ γάμος ἢ πού θὰ χωρῶσιν ἀπὸ τραπέζιν καὶ κρεβάτι ἢ πού θὰ γίνῃ πραγματικὴ διάστασις τῶν συζύγων...». Ἐδῶ οἱ μεταγλωττιστῆς ξεπέρασαν μὲ πολλὴ τόλμη τὴν καθιερωμένη καὶ ἐπὶ τὸ λαὸν ἀκόμη φράσις: «ἀπὸ τραπέζης καὶ κοιτῆς» — εἶναι μερικὲς καθαρευουσιάνικες μούμιες πού ἐπιζοῦν — καὶ φοβήθησαν τὴν διάστασιν. Καὶ καλὰ τὴν διάστασιν. Ὁ λαὸς τὴν καταλαβαίνει. Πὼς ὅμως νὰ καταλάβῃ τοὺς «ἀνιόντες» καὶ τοὺς «κατιόντες» πού ἐπανέρχονται συχνότατα ἐπὶ τὸ κείμενον, τοὺς «ἀγχιστεῖς», τὰ «εἰσοδεῦει», «συγκομίζει», «ἀγοραία», «οἰκοσκευὴ», «ἀποστέγασιν», «σὺμπτιξη», «ἀπόσβεσις φθορᾶς», «νὰ συναινέσει», κλπ. κλπ. πού ἀναφέρω ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσω τοὺς ἀπλοποιητῆς τοῦ καθαρευουσιάνικου νομικοῦ λεκτικοῦ, πού πρέπει νὰ ὁμολογηθῆι ὅτι κινήθησαν ἐπὶ παρθένο ἔδαφος καὶ ἀντιμετώπισαν ἀπειρες δυσχέρειες, ἀλλὰ γιὰ νὰ διατυπώσω τὴν παρατήρησιν ὅτι ἡ πρώτη τούτη δοκιμὴ τῶν δημοτικιστῶν νομικῶν, ἂν εἶναι κατ' ἀρχὴν μιὰ ἀξιόπαινη πρωτοβουλία, κάθε ἄλλο μπορεῖ νὰ θεωρηθῆι παρὰ σὰν στέρεη γλωσσικὴ βῆσις γιὰ τὰς μελλοντικὰς ἐργασίας ἐπιστημόνων νομικῶν πού θὰ ἤθελαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἐθνικὴν μας γλῶσσαν. Θέλω νὰ πιστεύω περισσότερο χρήσιμη τὴν πρόθεσιν τῶν δημοτικιστῶν νομικῶν νὰ καταστήσουν τὴν ἐννοια τῶν νόμων προσιτὴ ἐπὶ τὸν λαόν, ἐργαζόμενοι γιὰ τὴν γλωσσικὴν ἀπλούστευσιν τῶν κυριώτερων νομοθετημάτων πού τὸν ἐνδιαφέρουν ζωτικὰ καὶ πού τὰ συναντᾷ ἐπὶ κάθε του βῆμα καὶ πράξι ἐπὶ τὴν καθημερινὴν του ζωὴν. Ἀλλὰ ἐπὶ τὴν περίπτωσιν τούτην ἡ δουλειὰ τῶν νομικῶν μας θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν κάπως διαφορετικώτερη. Κανένας διαταγμὸς δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς σταματήσῃ προκειμένου νὰ καταστήσουν τὸ κείμενον τοῦτο πραγματικὰ νοητὸ καὶ ἀπλὸ γιὰ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν. Θάπρεπε, μ' ἄλλες λέξεις, ἀντὶ νὰ σεβαστοῦν, ὅπως τονίζεται ἐπὶ τὸν πρόλογον, τὴν φραστικὴν οἰκονομίαν τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἀποστενωμένην νομικὴν ὀρολογίαν, φιλοδοξώντας νὰ βρεθοῦν ὅσο μποροῦν πιὸ κοντὰ ἐπὶ τὸ ἀρχικὸν κείμενον, νὰ προχωρήσουν ἐπὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σκοποῦ τῶν — ἂν ἦταν αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῶν, ἐνῶ δυστυχῶς δὲν ἦταν — καὶ νὰ ἐξηγήσουν καθαρὰ καὶ χωρὶς νομικοὺς μακαρονισμοὺς τὴν ἐννοια τοῦ νόμου, βρίσκοντας τὸν τρόπον ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς ἀκατανόητους ὀρους μὲ ἄλλους ἀπλούστερους καὶ καθαροὺς. Τώρα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πολύμοχθης ἐργασίας τῶν μένει κάπως μετέωρον. Στὰ δικαστήρια δὲν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῆι ποτὲ τὸ κείμενον τοῦ ἐφ' ὅσον ἡ Δικονομία διεκδικεῖ τὸν αὐτὸν

ροὺς καθαρνευσάνικους τύπους της. Ὁ νομοθέτης δὲν πρόκειται ἐπίσης νὰ ὠφελῆθῃ ἀφοῦ κι αὐτὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ συντάσσει τοὺς νόμους του σύμφωνα μὲ τὸ καθιερωμένον λεξιλόγιο. Ἄν ἡ Ὁμάδα τῶν δημοτικιστῶν Νομικῶν ἤθελε νὰ δείξει πῶς μπορεῖ νὰ συνταχθῆ ἕνας νόμος καὶ στὴ δημοτικῇ, θάπρεπε, νομίζω, ν' ἀρχίσει μὴν ἄλλη ριζικώτερη καὶ ὠφελιμώτερη, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐργασία (χωρὶς στὸ μεταξὺ νὰ παραλείπει καὶ τὴ διαφωτιστικὴ της προσπάθεια τὴν προσωρινομένην εἰδικὰ γιὰ τὸ λαὸ ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο πού ἔχω ὑποδείξει), θάπρεπε, λέω, ν' ἀρχίσει τὴν ἐργασία της ἐκδημοτικοποίησης ὁλοκληρῆς της δικονομικῆς ὁρολογίας, γιὰ νὰ μπορέσει κάποτε τὸ νέο κράτος νὰ βρῆ ἕνα ἔτοιμο ὕλικόν ὅπου θὰ στηρίξει τὴν καινούργια νομοθεσίαν του. Μόνο ἂν ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴ ρίζα, θὰ μπορέσουμε νὰ φτάσουμε σὲ καρπερὰ ἀποτελέσματα. Γιατί κι ἂν ἀκόμη θελήσουμε νὰ θεωρήσουμε τὴ δοκιμὴ τῶν δημοτικιστῶν νομικῶν ὡς ἕνα ἐρασιτεχνικὸ πείραμα πού θὰ ἤθελε νὰ δείξει πῶς δημοτικὴ καὶ νομοθεσία δὲν εἶναι πράγματα ἀσυμβίβαστα, καὶ πάλιν τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀρκετὰ πενιχρό. Καὶ τὸ περίεργον εἶναι πῶς στὸ προοίμιόν τους οἱ νομικοὶ δείχνουν πῶς ἔχουν ἀπόλυτα ξεκαθαρισμένες ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ὑφὴ τῆς γλώσσας πού θέλησαν νὰ χρησιμοποιήσουν στὴν ἐργασία τους. «Ἡ δημοτικὴ — γράφουν — εἶναι γλώσσα διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν καθαρνεύουσα ὄχι μόνον στὸ λεξιλόγιον καὶ στὸ τυπικόν, ἀλλὰ πρὸ πάντων στὴ δομὴ τοῦ λόγου, στὴ σύνταξιν καὶ στοὺς ἐκφραστικούς τρόπους. Ἔτσι μιὰ ἀπόδοσις στὴ δημοτικῇ εἶναι ὑποχρεωμένη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μεταβολὴ τοῦ λεξιλογίου καὶ τοῦ τυπικοῦ, νὰ ἀλλάξῃ καὶ τὴ σειράν τοῦ κειμένου, νὰ χωρίσει τίς μεγάλες φράσεις σὲ μικρότερες, νὰ παραμερίσει τὴ συνθετικὴ καὶ πολὺπλοκὴ σύνταξιν τῆς καθαρνεύουσας καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἀναλυτικὴν, καὶ γενικὰ νὰ χρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ λόγον μὲ τοὺς δημοτικούς τρόπους» Πολὺ ὀρθά. Μὰ θάθελα νὰ μοῦ ποῦν οἱ μεταγλωσσιστῆς τοῦ νομικοῦ κειμένου ἂν ἡ φράσις: «ἡ ἰσχὴ τοῦ νόμου ἀρχίζει κλπ.» ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴ δημοτικὴ δομὴ ἢ κὰν ἀπλῶς μὲ τὸ δημοτικὸν λεξιλόγιον. Ἡ «ἰσχὴς τοῦ νόμου» εἶναι ἐκφράσις καθιερωμένη σ' ὅλα τὰ νομοθετήματα — θὰ μοῦ εἰποῦν. Κ' ἔχουν δίκιον. Γι' αὐτὸ λέω πῶς χρειάζεται ἢ μεταρρυθμίσῃ ν' ἀρχίσει ἀπὸ τὴ ρίζαν. Γιατί νομίζω πῶς ἂν ἀντὶ τοῦ: «ἡ ἰσχὴς τοῦ νόμου» καθιερωνόταν ἢ ἀπλοελληνικώτερη ἐκφράσις: «ἡ λειτουργία τοῦ νόμου» ἢ ἀκόμη: «ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου», δὲ θὰ εἶχαμε κανένα δικονομικὸν κατακλυσμό.

Τὸ συμπέρασμα μου ἐλπίζω νὰ μὴν εἶναι διόλου ἀπογοητευτικόν γιὰ τὴν Ὁμάδα τῶν Δημοτικιστῶν Νομικῶν. Δὲν εἶμαι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού θὰ ἦσαν πρόθυμοι νὰ παραβλέψουν μιὰ κίνησις πολλὰ καλὰ ὑποσχόμενη γιὰ τὸ προοδευτικὸν ἄπλωμα τῆς ζωντανῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς ἐκδήλωσης, μόνον καὶ μόνον γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης αὐτῆς δοκιμῆς ἦσαν κάπως φτωχὰ. Ἀντιθέτως, πιστεύω, πῶς ἂν οἱ δημοτικιστῆς νομικοὶ μας προσανατολίσουν τίς προσπάθειάς τους

στὴν κατεύθυνση πού νομίζω ὅτι ἔχω διαγράψει πρὸ πάντων, θὰ χειροκροτήσουμε σύντομα ἕνα ἀληθινὰ χρήσιμον ἔργον καὶ οἱ καρποὶ τῆς ἐργασίας αὐτῆς θὰ μποροῦν νὰ γίνων ἢ βῆσις μιᾶς ὁλοκληρωτικῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς νομοθεσίας μας πού θὰ γίνονταν εἰς προσητὴν στὸ λαόν, τίς σχέσεις τοῦ ὁποίου θέλει νὰ ρυθμίσῃ καὶ νὰ κατευθύνῃ. Στὴν περίπτωσιν τούτῃ θὰ μποροῦσε ν' ἀξιῶσει ἀπὸ τὸν κάθε πολίτη ὅ,τι καὶ σήμερον ζητεῖ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ: τὴ γνώσιν τοῦ νόμου. Γιατί ἐνῶ ὀρίζῃ πῶς ἡ ἀγνοία τοῦ νόμου δὲν συγχωρεῖται, φροντίζει ἢ ἴδια νὰ μένῃ ἀκατάληπτη καὶ ἀκατανόητη. Παράλληλα ὅμως μὲ τὴ γενικώτερη αὐτῇ προσπάθειαν, κάθε πρωτοβουλία τῆς Ὁμάδας γιὰ τὴν ἐκλαίκευσιν νομοθετημάτων ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὸ κοινωνικὸν σύνολον θὰ πρέπει νὰ χαιρετίζεται μὲ ἀναγνώριση κ' εὐγνωμοσύνη.

ΑΙΜ. Χ.

«Ὁ «ἐσωτερικὸς ρυθμὸς».

Φίλε κ. Χάρη,

Ὅρισμένως δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει καμμιὰ ἀντίρρηση στὴ βασικὴ ἰδέαν πού ὑποστηρίζετε στὸ τελευταῖον τόσον ἐνδιαφέρον χρονογράφημά σας «Ρυθμὸς ἐσωτερικὸς». Πολὺ σοσιὰ ἀναφέρετε πῶς «τὸ μεταπολεμικὸν σπῆτι πρέπει νὰ γίνῃ ἢ ἐκφράσις τοῦ ρυθμοῦ πού θὰ διαμορφωθῇ μέσα σὲ κάθε μεταπολεμικὸν ἄνθρωπον». Γιὰ τίς ἀνησυχίας ὅμως πού διατυπώνετε, ἀνησυχίας πού ἱκανοποιοῦν ἰδιαίτερα τοὺς ἀρχιτέκτονες, γιὰτί δείχνουν πῶς ἀπασχολεῖ κι ἄλλους πνευματικούς κύκλους ἢ τέχνην τους, παρακαλῶ νὰ ἐπιτρέψετε καὶ ὀρισμένες, κάπως διαφορετικῆς, ἀντιλήψεις.

Ὅταν λέμε ὅτι «γιὰ μιὰ νέα καὶ ὠραιότερη δημιουργίαν τὰ περιμένουν ὅλα ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονες», εἶναι ὡς νὰ δεχόμεσθε πῶς θὰ ἔφτανε νὰ κλειστοῦν οἱ ἀρχιτέκτονες στὰ σχεδιαστήριά τους καὶ νὰ ἐργαστοῦν γιὰ νὰ δημιουργήσουν ἕνα νέο ρυθμό. Βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστῇ ὁ ρόλος πού παίζει τὸ προσωπικὸν ταλέντον γιὰ τὰς ἀρχιτέκτονες, ἀλλὰ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχνιέται πόσον τὸ ἔργον τους ἐπηρεάζεται ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ ὀρισμένα ἐξωτερικὰ δεδομένα πού ἔχουν ἀμεση σχέση μὲ διάφορες κοινωνικῆς, οἰκονομικῆς καὶ τοπικῆς συνθήκας.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐκφράζει περισσότερο ἀπὸ ὅλες τίς τέχνας τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς της, γιὰτί δὲν ἐξαρτᾶται, ὅπως τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου ἢ τοῦ γλύπτη, μονάχα ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴν διάθεσιν τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ συνισταμένην τῶν ἀντιλήψεων πού ἔχουν διάφοροι τρίτοι ἢ καὶ τὸ σύνολον γιὰ τὸν τρόπο πού θὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκαι πού ἐπιβάλλουν τὴν κατασκευὴν κάθε ἔργου.

Ἄν στὴ θεωρίαν τοῦ Ταινε γιὰ τὴν ἐπίδρασιν πού ἐξασκεῖ τὸ περιβάλλον στὴν τέχνην ἐναντιώθησαν ὀρχετοὶ ὡς πρὸς τὴ ζωγραφικὴν καὶ τὴ γλυπτικὴν, ἐλάχιστες ἀντιρρήσεις ἀκούσθησαν ὡς πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν